

FINTA ISTVÁN: STRATÉGIAI FÜZETEK

Kiadó: Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai elemző Központ
Sorozatszerkesztő: Szegő Szilvia

1. A társadalmi újratermelés stratégiai kérdéseiről
(*Bod Péter Ákos, Hegedűs Tamás, 44 o.*)

2. Gazdasági helyzetkép
(*Ékes Ildikó, Goldperger István, Lóránt Károly, 91 o.*)

3. A 21. század kihívása: a tudásalapú humanista társadalom
létrehozása
(*Kocsis Éva, Szabó Katalin, Kiss Ádám, Szántai Antal, Kindler
József, Kovács Géza, 88 o.*)

A Miniszterelnöki Hivatal 2000 februárjában útjára indított egy olyan kiadványsorozatot, amely a gazdaság, a kormányzati működés, illetve a kiemelt jelentőségű társadalmi problémák kezelésével kapcsolatosan, meghatározó szerepet tölthet be az ismeretek átadása, a szakmailag megalapozott vélemények bemutatása, egyszerűen a társadalom és az állam közötti kommunikáció területén.

Külön figyelmet érdemel a kiadvány műfajának besorolása, a műfaj meghatározhatóságának kérdése. Az eddig megjelent stratégiai füzetek nem minősíthetők egyszerűen egy megszokott kormányzati PR tevékenység részének, az egyes témák feldolgozása annál sokkal igényesebbnek tekinthető. Ugyanakkor az a megállapítás sem kockáztatható meg, hogy tudományos igényű tanulmányok publikálásáról lenne szó, jóllehet az egyes kérdések értékelése, bizonyos következtetések megfogalmazása mindenképpen komoly előzetes kutatómunkára és tudományos felkészültségre vall.

A stratégiai füzetek műfaja talán a tudományos publikációk és az ismeretterjesztő újságcikkek, folyóiratok közé helyezhető el. Ebből adódóan rendelkezik olyan előnyökkel, mint a tömörség, a szakszerűség, a lényegre törő elemzés, amelyekhez szükségszerűen kapcsolódnak olyan korlátok, mint a mélyebb, bonyolultabb összefüggések bemutatásának hiánya, amelyre természetesen csak nagyobb terjedelmű műben kerülhetne sor. Az előnyök, korlátok mellett a hátrányokról sem szabad megfeledkezni, amelyek leginkább az egyes fogalmak, szakkifejezések megértési nehézségében rejlenek. A stratégiai füzetek nem tudományos tanulmányok sorozata, bizonyos szavak jelentése laikusok, vagy nem szakmabeliek számára mégis komoly problémákat okozhat.

A rövid, általános jellemzést követően sor kerülhet a sorozat első három füzetének lényegre törő bemutatására.

Az első füzet „A társadalmi újratermelés stratégiai kérdéseiről” címet viseli. A füzet szerzői a rendszerváltást követő időszak problémáit abban az összefüggésben vizsgálják, amennyiben azok meghatározzák a jelenlegi kormányzat cselekvési területeit és cselekvési lehetőségeit. A lényegesnek tartott problémák között szerepel a társadalom általános értékválsága, a demográfiai válság és romló egészségi állapot, a kiterjedt fekete gazdaság, a vékony hazai tulajdonosréteg, valamint a technológiai leszakadás veszélye, végül pedig a társadalmi és területi egyenlőtlenségek problémája.

Mindezen gondok megoldására az ún. esélyteremtő állam hivatott, amely a jelentős állami beavatkozást képviselő jóléti állammodell, valamint a piaci önszabályozás meghatározó jelentőségét és viszonylagos érinthetlenségét valló neoliberális állammodell között helyezkedik el.

A kötet szerzői úgy vélik, hogy a korábban jelzett problémák orvoslása érdekében az esélyt teremtő államnak – többek között – olyan területekre kell koncentrálnia, mint a hazai vállalkozói szféra versenyhátrányának enyhítése, a mezőgazdaság felkészítése az európai integrációra, a versenyképes és környezetbarát technológiák támogatása stb.

A siker zálogát több tényezőben vélik felfedezni, melyek közül a regionális szemlélet térhódítását kívánjuk kiemelni. A szerzők szerint a fejlesztési modell céljainak eléréséhez „csak a helyi, regionális szereplők együttműködésén keresztül vezet az út”, ugyanis „semmilyen jó szándék nem képes helyettesíteni a helyi kezdeményezéseket.” Mindemellert a modell intézményrendszerének a „területi öngazgatásra épülő” szervezeti keretek között kellene működnie.

Ezek a megállapítások a „kormányzati cselekvés fő területei” című alfejezeten belül található, ami talán azért tűnik kissé ellentmondásosnak, mert a *valós* kormányzati lépések nem a fenti – egyébként minden szempontból alátámasztott és indokolható – igényeknek felelnek meg, hanem éppen ellenkezőleg hatnak. Elég, ha – ezzel összefüggésben – az olvasó megismerkedik a területfejlesztési célleírányzat felhasználásának részletes szabályairól szóló 89/2001. (VI. 15) kormányrendelettel.

A kormányzati cselekvés további fontos területe a vidékhez kötődik. A sikeres kormányzati lépések részeként a szerzők kívánatosnak tartják „az optimális nagyságú gazdaságokból álló, életképes birtokstruktúra” kialakítását, valamint „az integrációk támogatását”. Ezzel kapcsolatosan a regionális szerepvállalásra vonatkozó következtetésekkel rokon megállapítások tehetők, hiszen a Miniszterelnöki Hivatal szakértői által megfogalmazott igények, valamint a gyakorlati kormányzati lépések nem mindig esnek egybe. A vidékfejlesztéshez kapcsolódó SAPARD program intézményi hálózatának hiányát pedig az Unió országjelentéssel kapcsolatos értékelése is kiemeli. Ebben a tekintetben a tagságra talán kevésbé felkészült Bulgária is megelőzi hazánkat.

A sorozat első részének elvitathatatlan érdeme, hogy szakmai szempontok alapján kívánja bemutatni azokat a törekvéseket, amelyeket a jelenlegi kormányzat az országot régóta nyomasztó, krónikus problémák megoldása érdekében tesz.

A stratégiai füzetek második kiadványa a „*Gazdasági helyzetkép*” címet viseli. Ez a füzet felfogható az első kiadványban bemutatott átfogó kormányzati stratégia egy – igen fontos – területének részletes elemzéseként. A szerzők négy fejezetben fejtik ki a témával kapcsolatos nézeteiket, melyek közül az első kettő – „Az örökség”, valamint „A Fidesz kormányzati programja” – kisebb lélegzetvételű, míg „Az elmúlt időszak főbb gazdaságpolitikai folyamatainak elemzése”, valamint a „Következtetések, stratégiai javaslatok” című fejezetek nagyobb terjedelemben igyekeznek tájékoztatni a téma iránt érdeklődő olvasót.

Az alábbiakban csupán néhány – általunk fontosnak vélt – megállapítás kiemelésére nyílik lehetőség, ami remélhetőleg fokozza a kíváncsiságot, és a füzet tartalmának mélyebb megismerésére ösztönöz.

Elsőként a helyzetelemzésben szereplő néhány olyan tény és következtetés bemutatása tűnik szükségesnek, amelyek feltehetően az uniós csatlakozásig mindenképpen megszabják a mindenkori kormányzati politika mozgásterét.

Ilyen körülmény jelenleg a *gazdaság duális szerkezete*, amely közelebről azt jelenti, hogy a „multinacionális cégek ma már az export 42%-át adják, azonban az ipari foglalkoztatottak csupán 6–7%-át alkalmazzák, s a hazai cégektől csak minimális értékben vásárolnak alkatrészt, részegységeket. Valójában nem épülnek be szervezen a magyar gazdaság termelési, technikai rendszerébe...”. Ezen cégek többsége a vám szabad területeken működik, míg a „gazdaság másik, az export 58%-át adó ún. vámterületi szegmense, viszont még meglehetősen felkészületlen a világgazdasági versenyre.” Figyelemre méltó az is, hogy a „vám szabad területeken az eszközárnyos árbevétel és nyereség mintegy két-háromszorosa a vámterületinek”.

A multinacionális cégek nem minden esetben jótékony hatása tapasztalható a *szolgáltatások* területén is, ahol „koncentrált alkuerejüket kihasználva nyomott áron szerzik be a hazai fogyasztási cikkeket (főként élelmiszereket), és ezeket akciós áron kínálva – mintegy reklámként használva – hódítják meg a magas nyereségtartalmú importárúk számára a vásárlóközönséget”.

A külföldi cégek olykor agresszív terjeszkedési politikájának sikerességét – különösen az *ipar* területén – nem gátolta, és jelen pillanatban sem akadályozza az állami szerepvállalás, mert „a hazai gazdaságpolitika szándékaiból és intézményrendszeréből hiányoznak azok az eszközök, amelyek nemzetközileg is elfogadott módon védenék a hazai vállalkozások piacát és a foglalkoztatási lehetőségeket”.

A *mezőgazdaság* helyzetéről a szerzők megállapítják, hogy „a kereslethez, a piaci elhelyezési lehetőségekhez képest jelentős túlermelés jött létre, és a stagnáló belföldi kereslet, az export visszaesés következtében megnőtt kínálat mellett drasztikusan a termelési költségek szintje alá nyomta az árakat. A belföldi piacon a magyar mezőgazdaság helyzetét tovább rontja, hogy a túlnyomórészt külföldi kézben lévő hazai élelmiszeriparban és élelmiszer-kereskedelemben agresszív módon előrenyomuló multinacionális kereskedelmi láncok óriási piaci erőfölényükkel élve még inkább kiszolgáltatott helyzetbe hozzák a magyar termelőket.”

Az előző megállapítások valóságtartalma talán mindenki számára érzékelhető, azokhoz külön megjegyzéseket nem kell fűzni. A problémák megoldására tett ja-

vaslatok természetesen már nem találkozhatnak minden szakértő teljes körű egyetértésével, mindazonáltal a felsorakoztatott lehetőségek komoly figyelmet érdemelnek, és nagyfokú konstruktivitásról tanúskodnak. Csupán az érdeklődés felkeltése érdekében felsorolunk néhány területet a stratégiai javaslatok köréből:

- Hangsúlyváltás a gazdaságstratégiában,
- Hatékony tőkevonzás,
- Vállalkozásfejlesztés és vállalatfinanszírozás,
- Állami fejlesztési ügynökség stb.

A felsorolásból nem véletlenül maradt ki a „Transzparens piacvédelmi eszköztár”, mint a megoldási javaslatok talán egyik legérdekesebbike. A szerzők szerint a fejlett nyugati világ országai saját piacuk védelmében – a WTO, az Unió stb. által tiltott protekcionizmus megkerülése mellett – az emberi élet, az egészség, a természeti környezet védelme érdekében állítanak korlátokat az áruk külkereskedelmi forgalmának. Magyarország ilyen eszközökkel nem él, ezért „szakmánként, terméksoportonként meg kellene vizsgálni, hogy melyek azok a hazai gyártású termékek, amelyek szigorúbb környezetvédelmi követelményeket elégitenek ki, mint az import zöme, vagy lényeges szegmense.” Tudomásunk szerint az élelmiszeripari termékeink jó része ilyen, ami azt jelenti, hogy a szükséges jogszabályok megalkotásával jelentős védettséget lehetne nyújtani ezen ágazat termelői számára.

A sorozatban megjelent harmadik füzet „A 21. század kihívása: a tudásalapú humanista társadalom létrehozása” címmel, korunk egyik legaktuálisabb és egyúttal rendkívül sok megválaszolatlan kérdést felvető témájára irányítja rá a figyelmet. Hazánk és az Unió gazdasági szakemberei nem győzik eleget hangsúlyozni a tudásnak, az informatikának a fejlődés és felzárkózás, valamint a versenyképesség szempontjából kiemelt különleges szerepét.

A füzet szerzői három fontos csomópont köré gyűjtötték mondanivalójukat, melyek közül az első a piaci szereplőkkel, a tudásnak a piac működésére gyakorolt hatásával foglalkozik, a második terület az oktatás és a tudásalapú társadalom összefüggéseiről szól, végül pedig a tudás és konkrét alkalmazási módszereinek etikai kérdéseiről esik szó. A három nagy témakörön túl külön fejezet dolgozza fel azt a vitát, illetve a vita kapcsán elhangzott fontosabb megállapításokat, amelyek részben a korábbi fejezetekhez kapcsolódnak, részben új kérdésekre irányítják rá a figyelmet.

A főként piaccal foglalkozó fejezetből – amely, „A hozzáértés világversenye”, valamint „Stratégiai feladatok” címet viseli – külön érdemes kiemelni az állam szerepére, felelősségére vonatkozó fontosabb megállapításokat. A szerzők szerint – ahogy arra az OECD vezető tisztségviselője is utalt – a gazdaság- és társadalompolitikában paradigmaváltásra van szükség, mert nő a szakadék a társadalom információs szegényei és gazdagjai között. Az államnak „az információs technológiára alapozva el kell érni, hogy csökkenjenek az elmaradott, és a fejlett régiókban élők közötti esélykülönbségek.”

A füzet további témái nagyon sok olyan területtel foglalkoznak, amelyek ismerete nagyban segít eligazodni a kialakulóban lévő fogalmak használatában, a fontosabb célokhoz vezető utak megvilágításában. Tekintettel a terjedelmi korlátokra, csupán

a záró részben található stratégiai javaslatok egyikére hívjuk fel a figyelmet, mely szerint a kétpólusú stratégia kialakítása érdekében „a tudásipar keretében erősíteni kell a lokális gazdaságot és társadalmat. A globalizációs kihívásoknak ugyanis, csupán az erős lokális társadalmak tudnak megfelelni.”

Aki kezébe veszi a stratégiai füzetek első három, illetve az azt követően megjelent további példányait, valószínűleg nem fog csalódni a feldolgozott témák aktualitását, szakszerűségét, az izgalmas, színes leírást illetően. A különböző területek iránt érdeklődő olvasók számára bátor szívvel ajánlható a sorozat bármely példánya.

Az a tény önmagában üdvözlendő, hogy a stratégiai füzetek segítségével kialakult egy olyan fórum, ahol a kormányzati szakértők, a kormányzat tisztviselői kifejtetik véleményüket, kommunikálhatnak a társadalom adott téma iránt fogékony képviselőivel.